

Lysice (okr. Blansko)

Ul. Brněnská č. p. 671.

Neolit. Sídliště. Skupina/sít' sond. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

Lokalizace: S-JTSK: -600062.88,-1131947.52

Od června 2023 do září 2024 probíhal na katastru obcí Lysice, Drnovice a Bořitov archeologický dohled při realizaci stavby „Vodovod Marek“. Porušení archeologických situací bylo zaznamenáno pouze na území obce Lysice. Při ulici Brněnská souběžně se zahradou domu č. p. 671 byly v rýze zjištěny a zdokumentovány tři sídlištní objekty datované rámcově do neolitu.

Literatura

AMČR: Záznam M-202302927 [cit. 2025-06-10]. Archeologická mapa České republiky. Dostupné z: <https://amcr.aiscr.cz/id/M-202302927>.

Summary

From June 2023 to September 2024, an archaeological watching brief took place in cadastral areas of Lysice, Drnovice, and Bořitov (Blansko District) in connection with the construction of the Marek water supply system. Archaeological contexts were disturbed only in Lysice, where three settlement pits, broadly dated to the Neolithic period, were investigated next to the garden of house No. 671 in Brněnská Street.

Andrea Matějčková

Mohelno (okr. Třebíč)

„Plevovce“.

Lengyelská kultura. Sídliště. Povrchový sběr. Průzkum. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1043875N, 16.1500289E

V roce 2024 pokračovalo průběžné monitorování poškozování archeologických situací vodní erozí na polykulturní lokalitě Mohelno – „Plevovce“. Povrchovým sběrem se v prostoru erozních koryt a jejich okolí podařilo získat kolekci několika desítek kusů otřelých zlomků keramiky a štipané kamenné industrie lengyelské kultury. Za bližší pozornost stojí pouze jeden z nálezů, který můžeme klasifikovat jako fragment z nohy figurální plastiky. Zlomek o dochovaných rozměrech 55 × 33 × 13 mm ztvárňuje stylizovaně nohu, přičemž chodidlo a patrně i koleno je pouze naznačeno mírným rozšířením (obr. 11). Plastika je zhotovena z hrubozrnné hmoty, která se nijak neliší od zbytku běžné keramické produkce z lokality. Z hlediska prostorových vztahů pochází nález z bezprostředního západního okolí objektu 500, který zde byl prozkoumán v roce 2017 a interpretován jako polozemnice (Bartík et al. 2019). Nejedná se pak o první nález tohoto druhu na lokalitě, tvarově velmi podobný fragment nohy plastiky byl vyzvednut již z objektu 501 (Bartík et al. 2019, 57, obr. 9). Nálezy zlomků figurálních plastik, které byly patrně záměrně rozbíjeny (cf. Hložek, Kazdová 2007), vypovídají o rituálním chování člověka v mladší době kamenné a odpovídají stavu zjištěnému i na dalších sídlištních staršího stupně lengyelské kultury na Moravě.

Literatura

Bartík, J., Škrdla, P., Novák, J. 2019: Mohelno-Plevovce v kontextu lokálního lengyelského osídlení a přírodního prostředí. *Přehled výzkumů* 60(1), 43–76.

Obr. 11. Mohelno – „Plevovce“. Fragment nohy figurální plastiky. Foto J. Bartík.

Fig. 11. Mohelno – „Plevovce“. Fragment of a figurine's leg. Photo by J. Bartík.

Hložek, M., Kazdová, E. 2007: Fragmentárnost nálezů lengyelské figurální plastiky ve světle experimentů. In: R. Tichý (ed.): *Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Sborník referátů z 25. zasedání badatelů pro výzkum neolitu Čech, Moravy a Slovenska*. Hradec Králové 30. 10.–2. 11. 2006. Archeologické studie Univerzity Hradec Králové. Hradec Králové: Gaudeamus, 55–60.

Summary

In 2024, the monitoring of archaeological contexts damaged by water erosion continued at the multi-period site of Mohelno – ‘Plevovce’ (Třebíč District). The surface survey within and around the erosion gullies yielded several dozens of ceramic fragments and chipped stone industry of the Lengyel culture. Of particular interest is only one artefact – a fragment of a figurine (Fig. 11) depicting a stylised leg, with the foot and possibly the knee merely indicated by a slight widening.

Jaroslav Bartík, Petr Škrdla

Mohelno (okr. Třebíč)

„Topoly“.

Lengyelská kultura. Exploatačně-dílenský areál. Povrchový sběr. Průzkum. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.1070142N, 16.1436392E

V rámci realizace projektu regionální spolupráce „Střední Pohlaví jako součást historické stezky spojující Českomoravskou vrchovinu s jihomoravskými úvaly“ probíhaly v roce 2024 v prostoru vodních nádrží Mohelno a Dalešice terénní povrchové prospekce. Jejich hlavním cílem bylo monitorování a dokumentace intenzivní vodní eroze, která díky neustálému kolísání hladiny způsobuje rozplavování pokryvných sedimentů na březích nádrží, a tím i odkrývá dosud neznámé archeologické lokality. Při pravidelných odstávkách přečerpávací elektrárny Dalešice jsou proto prováděny celodenní prospekce s pomocí raftu, který umožňuje efektivní pohyb v prostoru nádrží a zároveň možnost průzkumu i některých ze břehů špatně dostupných míst. Mezi jednu z nově objevených lokalit patří poloha „Topoly“, která je situovaná v západní výspě katastru

obce Mohelno. Z topografického hlediska se nachází na relativně příkrém svahu cca 30 m nad jedním z ohybů původního meandru řeky Jihlavy, v nadmořské výšce okolo 300 m. Popisovaný svah tvoří úpatí protáhlé ostrožny, která pozvolna klesá směrem k jihovýchodu do údolí řeky Jihlavy z plošiny nad ní s vrcholovou kótou 432 m n. m. Při sníženém stavu hladiny má lokalita podobu cca 200 m dlouhé a 20 m široké obnažené pláže (obr. 12). Podloží pláže tvoří granulity gřohlské jednotky moldanubika, které zde překrývá různě mocná vrstva spraš a svahových hlín. Díky zaměřování každého nalezeného artefaktu je zřejmé, že archeologické nálezy jsou rozptýleny na menší ploše o maximálních rozměrech 80 × 15 m s jednou výraznou kumulací na jejím východním okraji, nacházejícím se při vyústění hluboké strže do bývalého koryta řeky Jihlavy, kterou při vlhčích fázích roku protéká periodická vodoteč. Západně od vyústění strže se nacházejí zbytky pleistocenní terasy řeky Jihlavy, která obsahuje mimo šterkopisky i různě velké ploché valouny amfibolitu, které zde byly v pravěku povrchově exploatovány a zpracovávány. Svědčí o tom zmíněná koncentrace nálezů na východním okraji lokality, která se projevovala jako cca 3 × 2 m velký, oválný klast dílenského odpadu spočívajícího v pokryvném svahovém sedimentu a sestávajícího z několika rozštípaných valounových desek amfibolitu, doprovázených drobnou amfibolitovou debitáží a zlomeným polotovarem sekeromlatu. Z dalších nálezů se zde podařilo vyzvednout ještě tři štípané artefakty z rohovce typu Krumlovský les variety II (včetně drásadla na masivním semikortikálním úštěpu), šest drobných zlomků středozrné keramiky, dva celé a jeden poškozený valounový otloukač a tři úštěpy z lokálního jemnozrného granulitu. Menší kolekce štípaných artefaktů v počtu dalších sedm kusů byla získána bez náznaku dílčích koncentrací v prostoru pláže. Jedná se o dva zlomky čepelí a počátkové jádro z rohovce typu Krumlovský les variety II, dírovač na čepeli a další zlomenou čepel z přepáleného silicitu. U dvou zbývajících artefaktů (patinovaný zlomek rohovce a masivní úštěp z vínově hnědého radiolaritu) nelze vyloučit oproti zbytku souboru jejich větší stáří (mladý/pozdní paleolit?). Dosavadní poznatky o využívání amfibolitu na produkci broušené kamenné industrie na jihozápadní Moravě (cf. Vokáč 2008, 154–159; Bartík 2013) dovolují, ve spojení s charakterem nalezené keramiky a štípaných artefaktů, datovat zdejší lidské aktivity do neolitu, s největší pravděpodobností do lengyelské kultury. Právě v tomto období, konkrétně z fází Ia a Ib (Lengyel I), jsou známy v nedalekém okolí sekundární dílny na sídlištích (Mohelno – několik poloh, Dukovany, Březník, Rešice-Kordula ad.), které zpracovávaly valouny amfibolitu na výrobu broušených sekeromlatů, motyk i seker (Vokáč 2008, 154–159). V případě zájmové lokality

Obr. 12. Mohelno – „Topoly“. Pohled na lokalitu od západu. Foto J. Bartík.

Fig. 12. Mohelno – ‘Topoly’. View of the site from the west. Photo by J. Bartík.

„Topoly“ se jedná se o vůbec první přímé doklady exploatace amfibolitu (ze sekundárního zdroje) na jihozápadní Moravě spojené s primární dílnou situovanou mimo areál sídliště. Nejbližší primární výchoz amfibolitu proti proudu řeky se nachází necelé 2,5 km od lokality, v místech dnešní hráze Dalešické vodní nádrže. Lokalita bude vzhledem ke svému významu a potenciálu pro další výzkum dále monitorována.

Literatura

- Bartík, J. 2013:** Broušená a ostatní kamenná industrie kultury s moravskou malovanou keramikou z prostoru nejzápadnější Moravy. In: M. Metlička (ed.): *Příspěvky z 31. pracovního setkání Otázky neolitu a eneolitu našich zemí*. Archeologie v západních Čechách 6. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 118–154.
- Vokáč, M. 2008:** *Broušená a ostatní kamenná industrie z neolitu a eneolitu na jižní Moravě se zvláštním zřetelem na lokalitu Těšetice-Kyjovice*. Rkp. disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav archeologie a muzeologie. Uloženo: Ústřední knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Dostupné také z: <https://is.muni.cz/th/co134/>.

Summary

In 2024, several surface surveys were conducted in the area around the Mohelno and Dalešice reservoirs. The investigation was prompted by the regional cooperation project ‘Middle course of the River Jihlava as part of the historical route connecting the Bohemian-Moravian Highlands with the South Moravian valleys’ and resulted in the discovery of a new archaeological site at the bottom of the Mohelno reservoir, in the ‘Topoly’ field (Mohelno cadastral area, Třebíč District; Fig. 12). It can be interpreted as an exploitation and primary workshop site for processing amphibolite cobbles used in the production of polished stone tools. These workshop activities can be tentatively dated to the Lengyel culture period. Given the site’s significance and research potential, it will be further monitored.

Jaroslav Bartík, Petr Škrdla, Milan Vokáč, Aleš Hoch, Tomáš Rohovský, Petr Knotek, Marcel Lengyel

Nechvalín (okr. Hodonín)

„Bílé hlíny“, „Nádědiny“.

Neolit, lengyelská kultura. Sídliště, příkopové ohrazení. Geofyzikální průzkum. Průzkum. Uložení nálezu: Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.

Lokalizace: WGS-84: 49.0461247N, 17.0756242E

V rámci systematického výzkumu lengyelského osídlení v prostoru Ždánického lesa a jeho blízkého okolí se v roce 2024 podařilo při analýze ortosnímků zemského povrchu identifikovat porostové příznaky většího množství potenciálních zahloubených objektů a také kruhové struktury v polních tratích „Bílé hlíny“ a „Nádědiny“. Porostové příznaky byly zjištěny u jižního okraje katastru obce Nechvalín a na jeho rozhraní s katastrem obce Ostrovánky, pod kterým byla v minulosti lokalita uvedena poprvé do literatury. Polykulturní neolitické sídliště ze staršího stupně kultury s lineární malovanou keramikou (nejstarší fáze MMK Ia) zde na přelomu milénia objevil M. Hložek (2001). Nepočtený lengyelský materiál odtud později analyzoval J. Šmarda (2007). Oproti původnímu předpokladu, který kladl hlavní část lokality na jižní svah podél severozápadního okraje Ostrovánek, se